

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Teorie globalizace

Elisabeta Rosinská

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

Teorie globalizace

Elisabeta Rosinská

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Jan Váně, Ph D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Poděkování

Chtěla bych velmi poděkovat svému vedoucímu Doc. PhDr. Janu Váněmu, Ph.D. za jeho rady, trpělivost a čas, který mi věnoval. Dále Filozofické a právnické knihovně ZČU za vstřícnost, ochotu a laskavost a v neposlední řadě patří poděkování mé rodině za podporu nejen při zpracovávání této práce.

Elisabeta Rosinská

Obsah bakalářské práce

1.	ÚVOD.....	2
1.1.	Zaměření a cíl bakalářské práce.....	2
1.2.	Stručné uvedení hlavních pojmů.....	3
1.2.1.	Spojitosť mezi globalizací a střetem civilizací.....	5
2.	GLOBALIZACE	6
2.1.	Definice	8
2.2.	Některé metafory globalizace	10
2.3.	Globalizace a lokalizace.....	10
2.4.	Pozitivní a negativní stránky	11
2.5.	Pozice náboženství v procesu globalizace.....	12
3.	STŘET CIVILIZACÍ.....	14
3.1.	Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu	14
3.2.	Teorie o střetu civilizací.....	15
3.2.1.	Civilizace a kultura.....	20
3.3.	Pro a proti.....	22
4.	POROVNÁNÍ TEORIÍ.....	25
5.	ZÁVĚR	28
6.	ZDROJE	31
6.1.	Použitá literatura.....	31
6.2.	Internetové zdroje.....	36
7.	RESUMÉ.....	37
8.	PŘÍLOHY.....	38

1. ÚVOD

Sociologie nám objasňuje, co se ve společnosti děje. Takové vysvětlení je o to více požadováno, jakmile dojde k nějakým zásadním změnám. V uplynulém a stávajícím století představuje velké změny proces globalizace, který patří k aktuálním tématům zasluhujících si důkladnou pozornost (Keller 2002, 26).

Jak popisuje český teolog, psycholog a sociolog Tomáš Halík (2002, 172), abychom pochopili, co se děje v probíhajícím procesu globalizace, musíme dokázat nahlížet na svět také z perspektivy druhých. Neboť těch pohledů je více a my si je musíme uvědomit.

Ve své práci čerpám převážně z euroamerických pramenů, protože se jejich oblast fenoménem globalizace zabývala nejvíce (Ehl 2001, 19). Ale tyto zdroje pracují s myšlenkou uznávající, že se právě za pomoci globalizace vynořují na povrch různé pohledy na svět, které je nezbytně nutné brát v potaz. V mé práci poslouží jako východisko dvě základní knihy - „Co je to globalizace? Omyly a odpovědi“ od Ulricha Becka a „Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu“ od Samuela Huntingtona.

1.1. Zaměření a cíl bakalářské práce

Ve své bakalářské práci se v první řadě zaměřuji na výše zmíněný proces globalizace, který je v dnešním světě nadměru aktuální. Ovšem dále se také věnuji významné teorii o střetu civilizací od jednoho z nejvlivnějších amerických společenskovedních badatelů druhé poloviny dvacátého století Samuela Huntingtona. Teze politického teoretika z Harvardu srozumitelným způsobem uchopuje svět po konci studené války. Jedná se o často odmítanou teorii, nicméně po událostech 11. září 2001 vyvolala veliký zájem. V mém případě mě oslovila již před pár lety, a proto nyní využiji příležitosti ji hlouběji probrat.

Teorii globalizace i teorii střetu civilizací považuji za zajímavá témata hodná zvýšené pozornosti. Hlavním bodem zaměření mé práce je nalezení společných vlastností teorií a určitý vztah mezi nimi. Proces globalizace se v nynější době dotýká patrně všech sfér lidského života a představuje jistou změnu ve společnosti. Mým cílem je zmapovat podstatné znaky globalizace a střetu civilizací a zároveň hledání souvislostí směřujících k nalezení pravdivosti této teze v současné globální společnosti. Chci poznat jakou a zdali vůbec nějakou úlohu sehrává idea univerzitního profesora Huntingtona v dnešním globálním světě. Proto představené teorie komparuji, abych zaznamenala jejich potenciální vztah.

1.2. Stručné uvedení hlavních pojmů

Než blíže představím jednotlivé teorie, shledávám jako vhodné, čtenáře krátce seznámit se dvěma hlavními pojmy, které jsou totožné s názvy teorií a o nichž pojednává tato práce.

Jak jsem již podotkla výše, fenomén globalizace zahrnuje určité změny (Giddens 2004, 69), jako je například vznik Evropské unie, rozpad Sovětského svazu apod. Jsme vyzýváni ke snaze co nejsrozumitelněji uchopit soudobý svět, který je jiný než ten před rokem 1989. Globalizace je nezadržitelný, spontánní a neřízený proces, který se týká úplně všech a propojuje různá odvětví v životě (Bauman 1999, 76; Halík 2002, 178-179; Mezřický 2011, 11-12). Václav Mezřický (2011, 160) připodobňuje pojem globalizace k tzv. „zestejňování“¹, avšak zároveň myslí na stoupající přílnutí k vlastním hodnotám a upozornění na ně, což popíši ve 3. podkapitole. Pojem globalizace je tedy proces tvoření celoplanetárních struktur, které se stávají složitějšími a vzájemně se prolínají (Lehmannová a kol. 2003, 9).

¹ Univerzitní profesor Tomáš Halík (2002, 172) užívá termínu „zestejňování“. Jenomže globalizace dle něj směřuje ke zestejňování jenom okrajově.

Intenzivnější kontaktování různých lidí a rozličných kultur může vést ke konfliktnímu postoji jednoho seskupení vůči druhému. Na to mimo jiné poukazuje střet civilizací, který v poslední dekádě dvacátého století popsal pro mou práci klíčový americký politolog Samuel Huntington. Není první, kdo sousloví „střet civilizací“ použil. Před ním ho ve své stati zmínil britsko-americký profesor blízkovýchodních studií a odborník na oblast islámu Bernard Lewis (1990, 60), nicméně termín v pojetí Huntingtona vzbudil větší pozornost².

Po pádu železné opony se odstartovala nejasná doba dychtící po novém utvoření obrazu světa, který se pokusilo nemálo teoretiků specifikovat. Optimismus po konci éry bipolárního světa byl nahrazen ve druhé polovině devadesátých let a začátkem 21. století „vystřízlivěním“ a uvažováním o velikosti konfliktů působících na obyvatele celé planety Země. Právě Huntington (2001) přispěl určitou případnou alternativou vývoje. Pod slovním spojením „střet civilizací“ vidí rozčleněný svět na sedm až devět vedle sebe existujících civilizačních celků, mezi nimiž je pravděpodobný zrod nových zlomových linií konfliktu, za kterým budou stát kulturní a náboženské identity, nikoli třídní nebo ideologické odlišnosti. A to ve chvíli, kdy jedna civilizace bude své hodnoty považovat za univerzální, požadované po ostatních civilizacích, bude zasahovat do jejich záležitostí a neakceptuje je jako sobě rovné ve sdíleném rozmanitém světě (Kropáček 2002, 84-85, 97).

Mezi civilizacemi se totiž vyskytují opravdové rozdíly. Těmi jsou: historie, jazyk, kultura, tradice a to nejpodstatnější náboženství, které Huntington považuje za ústřední ve své teorii. *„Příslušníci různých civilizací mají rozdílný pohled na vztah Boha a člověka, jednotlivce a kolektivu, občana a státu, rodičů a dětí, manžela a manželky a přikládají*

² Údajně také marocký politolog a ekonom pojmenoval na počátku devadesátých let minulého století svou práci „První válka civilizací“, když se vyjadřoval k válce v Zálivu (Kropáček 1999, 268).

různý význam i právům a povinnostem, svobodě a autoritě, rovnosti a hierarchií“ (Šmejkal 1994, 28).

Na výraznější nebezpečnost kulturních konfliktů více jak kdykoli před tím upozorňuje mimo jiné také Václav Havel (1994) ve smyslu jejich častějšího výskytu a celosvětového zapojení, neboť nikdy dříve nebyly kultury propojenější. Tím se dostáváme zpětně od střetu civilizací ke globalizaci a také k tomu, proč vlastně hledám mezi těmito dvěma teoriemi nějaké souvislosti, resp. proč myšlenka globalizace ve mně budí zájem zaměřit se na tezi vylíčenou americkým harvardským politologem.

1.2.1.Spojitosť mezi globalizací a střetem civilizací

Na první pohled se to sice nemusí zdát, avšak dva hlavní pojmy mé práce spolu souvisejí. Někteří teoretici se postupně dostávají od jednoho k druhému. Kupříkladu Zuzana Lehmannová působící na Fakultě mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze popisuje dnešní globalizovaný svět jako pluralitní systém z pohledu rozmanitých, svým charakterem nesrovnatelných kultur. Jejich jedinečnost se o to silněji projevuje díky soudobé vlně globalizace. V kontextu globálního terorismu a podobných celosvětových problémů současnosti, které ve velké míře vyvolávají kulturní faktory, se mnohdy hovoří o střetu civilizací. Toto střetnutí je považováno za kulturní konflikt mezi úplně jinými formami způsobu života. Tím, jak se svět neustále „zmenšuje“, se dostávají různé civilizace mnohem významněji do styku a uvědomují si rozdíly mezi sebou (2003, 317-318). Také politolog Vladimír Nálevka mluví od hrozeb globalizace k civilizační rozpolcenosti nynější doby, o níž vypovídá mezinárodní terorismus snažící se prosadit své hodnoty (2002, 16). Ovšem, že střet mezi různými kulturami není žádnou novinkou. Kontaktování mezi civilizacemi, obchodní výměna na dálku či promíchání životních stylů se v lidstvu vyskytuje již od samého počátku. Globalizace však díky moderní technologii a komunikaci tyto jevy zesiluje a zrychluje.

V následujícím příkladu je důrazněji zachycen koncept náboženství. Profesor Mark Juergensmeyer vidí v globalizaci jednu z možných příčin náboženského násilí, které se ve velké míře rozšířilo do rozličných koutů celého světa. Samotný náboženský terorismus dospěl ke globální podobě. Skrze média se proměňuje v globální událost, skupiny pachatelů jsou utvořeny obyvateli různých zemí a jejich terče se vyskytují i na odlišných světadílech (2007, 10, 186-187). Také sociolog náboženství Frank J. Lechner upozorňuje, že v důsledku globalizace je jinakost „toho druhého“ stále více problematická. Globalizace posiluje náboženský fundamentalismus, protože je některými vnímána jako prostředek k ovládnutí světa jedním jediným (náboženským) názorem (Váně 2010, 295). Kupříkladu islámští aktivisté se proto snaží šířit islámskou revoluci a potlačit dominanci Západu v čele s USA (Lechner 1993, 27-29), s níž nelze koncem dvacátého století žádnou jinou moc srovnávat (Brzezinski 1993, 91). Tak vzniká nepřátelství.

Tím jsem naznačila spojitost globalizace přibližující různé sféry života kulturně odlišných lidí (tedy i náboženství), s Huntingtonovou tezí, ve které náboženství, respektive kulturní identita pocházející z náboženské příslušnosti, představuje klíčový zdroj konfliktu (Mezřický 2011, 224). Huntington si velmi dobře uvědomoval dosah náboženství (Micklethwait, Wooldridge 2014, 208; Halík 2002, 176). Globalizace a střet civilizací spolu tedy zásluhou náboženství souvisejí.

2. GLOBALIZACE

V této kapitole seznámím čtenáře blíže s teorií globalizace, která rozvinula interdependentní společnosti a akcelerovala proměnu světa. Ten se změnil – smršťil a nastal určitý chaos. V tomto kontextu uvedl český sociolog Oleg Suša paradoxní jev typický pro nestálost dnešní a budoucí doby – jistota nejistot, který nastává kvůli akceleraci rychlosti

změn (2006, 55). Zároveň na přelomu osmdesátých a devadesátých let přispěla dalšími vzniklými otázkami ohledně uspořádání mezilidských vztahů jistá změna (Šmejkal 1994, 5, 91), kterou vyložím v příští části spolu s podrobnějším vysvětlením teorie střetu civilizací.

Globalizace zrušila všelijaké hranice, přinesla otevřenost a daleko více informací o světovém dění. Za teorií globalizace by mohla stát z oblasti mezinárodních vztahů teorie komplexní vzájemné závislosti, která ve světové politice vidí všechny a všechno propojené a na sobě závislé. S celosvětovým propojením stoupá interdependence (vzájemná závislost), která však nepředstavuje pouze pozitiva v podobě porozumění, výměny hodnot apod., nýbrž za sebou zanechává zvětšující se nerovnosti, nespravedlnost, konflikt atp. (Ehl 2001, 14-15, 32; Suša 2010, 45).

Počátky globalizace jsou jen stěží zachytitelné. Obdobně jako k samotné definici globalizace se také k jejímu vývoji vyjadřuje spousta autorů. Mnozí z nich míní, že tento mnohoznačný fenomén s několika dimenzemi začal již v roce 1500, když Kolumbus objevil Ameriku (1492) a „přiblížil“ ji Evropě (Holzinger 2007, 142). Jiní ji směřují k 18. století a další zase až ke konci bipolárního ideologického soupeření mezi Západem a Východem (Mezřický 2003, 17). Globalizace se projevovala ve vlnách - v některé době méně v jiné více, avšak na konci dvacátého století se její moc ukázala v plné síle. Právě závěrečné desetiletí minulého století masově podnítilo rozsáhlé diskuze o globalizaci. Její aktuální podobu posledních přibližně čtyřiceti let nazýváme „současná globalizace“³ (Rolný a Lacina 2001, 9; Suša 2003, 175, 179). Nejen z těchto důvodů se ve své práci zaměřuji na období od zbourání Berlínské zdi po současnost, od kdy většina teoretiků datuje éru globalizace. Zvláště tato doba je pro mé zkoumání klíčová.

³ Göran Therborn v hypotéze o historických vlnách rozlišuje šest vln globalizace. Poslední je dle něj tou současnou (2000, 158, 163).

2.1. Definice

V literatuře, která se zabývá globalizací, se vyskytuje mnoho rozporů. Uchopit pojem globalizace je totiž poměrně náročné. Avšak určitá shoda panuje v přesvědčení, že se jedná o reálný, spletitý, dynamický, historický a společenský fenomén (Suša 2010, 9, 24, 26, 47, 90). Autor knihy „Was ist Globalisierung?“ významný německý sociolog Ulrich Beck připodobňuje pokus o definici hesla ke snaze „*přibít pudink na stěnu*“ (2007, 32). V globalizaci vidí procesy směřující k potlačování národních států a jejich suverenity (Tamtéž, 19). To zmínil kupříkladu také Huntington (2001, 24), když popsal státy v rámci globálního vývoje jako stále primární činitele, nicméně postrádající velký díl své suverenity. Dosud podstatnou úlohu přikládá národním státům i Giddens (2004, 124, 155), jejichž svrchovanost však globalizace predefinovala. Globalizace představuje podle Becka denacionalizaci, anulování vzdálenosti a „*vnímatelné mizení hranic všedního jednání*“ (Beck 2007, 24, 33). V tomto smyslu je globalizace mnohorozměrná – obsahuje odlišné dimenze: „*komunikačně-technickou, ekologickou, ekonomickou, pracovní-organizační, kulturní, občansko-společenskou*“ aj. (Tamtéž, 31). Obdobně shrnuje termín Oleg Suša (2010, 25-26, 135, 251) čerpající mimo jiné z Beckova pojetí. Povšechně jde o komplexní souhrn procesů utváření jediného světa a pestrých interakcí (vzájemné působení lidského konání) mající několik rovin – ekonomickou, kulturní, informační, politickou, ekologickou, sociální atd., které se prolínají. Tím se dostáváme k několika formám globalizace neboli k tomu, co ji pohání. Nejmarkantněji se projevuje ekonomická sféra (Lužný 2005, 292; Beyer 2007, 167). Někteří teoretici hovoří pouze o ekonomické globalizaci, protože je nejvíce flagrantní (Lužný 2010, 13), ale rozhodně není jediná. Při ní dochází k rozvoji sjednocení celého světa po ekonomické stránce v podobě nadnárodních společností působících ve více státech, mezinárodních organizací (Světová banka aj.), pohybu (levné) pracovní síly a soustředění do tří světových center (USA, Japonsko, Evropská unie).

Druhým typem je globalizace kulturní, která by se v žádném případě neměla přehlížet. V rámci globalizačních procesů zesilují kulturní kontakty a vzniká nová celosvětová kulturní identita doprovázená masově sdílenou kulturou ve smyslu například nejoblíbenější hudby, rozšířené restaurace McDonald's, všude známého oblečení Nike či snad v žádném obchodě nechybějícího nápoje Coca Cola. Současně se ale lidé ztrácejí v sobě samém (sužuje je pocit nejistoty) a navracejí se k místním obyčejům za účelem zachování vlastní kultury. Dalším druhem je globalizace politická, kde si je lokální s globální opravdu blízko. Dokonce se uvádí, že jde o období postsuverénních států⁴. Čtvrtá forma globalizace je vojenská (mocenská). Některé státy by mohly vojensky intervenovat kdekoli na planetě a zároveň teroristé bezohledně kdekoli udeřit. V neposlední řadě se jedná o globalizaci technologickou a informační korelující s novými informačními a komunikačními technologiemi, která souvisí s prvními dvěma metaforami v následující kapitole (Urban 2008, 327-337).

Ze sociologického slovníku lze použít, že globalizace míří ke vzrůstající reciproční propojenosti a závislosti celé planety. K tomu se vztahuje mimo jiné intenzivnější setkávání znaků typických pro různé kultury (Jandourek 2007, 92). Definování tedy shrnu velmi výstižným vysvětlením Thomase L. Friedmana. Jeho stručný popis současnosti jednoduše zní: „*Svět je plochý*“ (Friedman 2007, 57). Objasňuje, že globalizace působí do všech sfér společnosti v podobě proměn takových, které již probíhaly v minulosti, nicméně se lišily v tempu a rozsahu. Náš dnešní svět se kompletně „zarovná“. Takovéto zploštění světa však radikálně nabírá na rychlosti a naráz ovlivňuje o poznání větší množství lidí. Rychlejší a rozsáhlejší změna může mít až fatální následky.

⁴ Tímto tématem se dále zabývám v části 2.3.

2.2. Některé metafory globalizace

Jako doplněk k pochopení vymezení klíčového pojmu poslouží výběr některých metafor. Za zmínku stojí metafora teorie globalizace kanadského sociologa a mediálního teoretika Herberta Marshalla McLuhana. Začátkem druhé poloviny dvacátého století předpověděl, že se svět promění v „globální vesnici“ díky elektronickým médiím. Ve světě vidíme kamkoli prakticky kdykoli a lidstvo se tak uzavře do „*jediného globálního kmene*“ (McLuhan 2000, 113). Manuel Castells (2000, 693-695) sleduje, jak společnost funguje jako síť a hovoří o nové sociální struktuře v podobě „síťové společnosti“ související se společenskými, technologickými, ekonomickými a kulturními změnami na konci druhého tisíciletí. Naše doba také obsahuje rizika, která sama společnost způsobuje (především ekologická devastace). Tím pádem hrozí nebezpečí všem a tak Ulrich Beck použil metaforu „rizikové společnosti“ (Suša 2010, 66-67). Poslední obrazné vyjádření vhodné pro vykreslení dané problematiky jsem si vybrala „časoprostorovou kompresi“. V dnešní době je „vymazán“ prostor a čas. Jejich smršťování označuje snadné překonání prostoru a tak narušení toku času. Svět se v tomto smyslu zmenšuje (Bauman 1999, 52, 71, 106). Pro porozumění mnohoznačnému pojmu globalizace shledávám čtvrtou metaforu nejvíce vyhovující. Dohromady s ostatními se však vzájemně doplňují.

2.3. Globalizace a lokalizace

„Národní stát je příliš malý na velké problémy a příliš velký na ty malé“ (Bell 1987, 14).

Výrok amerického publicisty a sociologa Daniela Bella výstižně osvětluje dvě strany jedné mince. V rámci globalizace se vyskytuje působení směřující pryč od lokálního ke globálnímu na straně jedné a zároveň oživují lokální identity na straně druhé. Globalizace je komplexní souhrn procesů, které však mají tento protikladný vliv (Giddens 2000, 24).

Významným způsobem nahlíží na lokalizaci v souvislosti s globalizací britský sociolog Roland Robertson. Kombinací těchto slov došel v poslední čtvrtině předešlého století spolupůsobením celosvětového a místního k tzv. glokalizaci (glocalization). Lidé absorbují globální způsob života a současně se neodvracejí od lokálních „vlastních“ hodnot (Beck 2007, 60; Suša 2010, 170). Naopak je zdůrazňují, neboť cítí potřebu sounáležitosti. *„Pocit, že vím, kdo jsem, (...) ke komu patřím (a bohužel také kdo je můj, náš společný nepřítel), v poslední době podražil ze všeho nedostatkového zboží nejvíc“* (Mezřický 2011, 160).

S Beckem (2007, 65) sdílí stejnou myšlenku Zygmunt Bauman ohledně vytváření propojení a zároveň fragmentace světové společnosti ze strany globalizace, nicméně glokalizaci míní z trochu jiného úhlu nežli Robertson. *„Globalizace nejen spojuje, ale i rozděluje; rozděluje, právě když spojuje – příčiny rozdělování zeměkoule jsou stejné jako ty, které podporují její sjednocování.“* V momentě, kdy se celosvětově rozvíjí obchod a proudí tok informací, se rovněž projevuje proces „lokalizace“. Jedni tak popisují proces globalizace druhí v obtížném případě proces lokalizace v negativním slova smyslu *„připoutávání k určitému místu“*, což přispívá k nerovnostem (Bauman 1999, 8). Zrovna růst nerovností je shledáván jako vážný důsledek globalizace coby *„transformace společností“* (Suša 2010, 83), která sebou ostatně přináší vítěze i poražené (Giddens 2004, 30).

2.4. Pozitivní a negativní stránky

Procesy globalizace mají svá pozitiva, ale i negativa a v současné době se vyskytují kontroverze o tom, co převažuje a který jev považovat za ten pozitivní či negativní. Jedni zastávají kladnou stránku globalizace – ekonomický růst, vzestup životní úrovně, rozvoj informačních a komunikačních technologií, vznik nových (pracovních) příležitostí, šíření lidských práv, širší rozsah služeb, zrod nových nebo utužení starších útvarů ve sféře politické organizace (EU aj.), vzájemné pochopení anebo

stoupající mobilita. Druzí zase upozorňují na negativní dopady – čím dál tím větší ekonomické, ekologické či politické přemísťování obyvatel, prohlubování dosavadních sociálních nerovností či vznik nových, úpadek demokracie, případný ekonomický kolaps, narušení státní suverenity, vzrůstající ekonomický a politický dosah nadnárodních korporací, zvyšování nezaměstnanosti, globální problémy životního prostředí atd. (Keller 2002, 26; Mezřický 2003, 15; Urban 2008, 316; Suša 2010, 117, 126, 321).

Jestliže porovnáím pozitivní a negativní stránky globalizace, přikláním se k pesimističtějšímu soudu. Původně se jednalo spíše o neškodný záměr, jenže globalizace produkuje nezamyšlené důsledky, které mohou být negativního rázu. Planetarizace obsahuje nevyhnutelné procesy, jedná se o nezvratný soubor sebe pohánějících se procesů, které ale v jejich stávajícím dopadu spatřuji pro společnost nešťastnými. Postupem času se každému člověku na Zemi naskytne možnost vycestovat za lepšími pracovními, environmentálními, politickými, životními podmínkami. To obnáší větší soustředění se na jedno prostředí a tím sílí nekontrolovanost situace. Jistým způsobem života a nelogickým jednáním se zvyšují ekonomické náklady na přepravu surovin (která je nyní umožněna) a devastuje se životní prostředí. Z globalizace těží však jen někteří a prohlubují se tak nerovnosti. Toto propojení světa zasahuje do každodenních životů lidí na celé planetě, proto jsme nuceni o něm neustále uvažovat.

2.5. Pozice náboženství v procesu globalizace

Ke konci první kapitoly jsem nastínila klíčový vztah mezi náboženstvím a globalizací. V první řadě se na globalizaci nazíralo z hlediska ekonomického a pak politického, ovšem dnes by bylo velikým proviněním opomenout ve stejné míře hledisko kulturní a duchovní, protože kromě jiného to jsou zejména velká „světová“ náboženství, která svědčí o globalizaci. Ta působí i v oblasti lidských hodnot, způsobu života

a chápání světa, což se dále zase odráží v ekonomických a politických faktorech (Halík 2003, 133; Nešpor, Lužný 2007, 174, 176).

Jakou roli tedy hraje náboženství ve značně propojeném světě? Odpověď na tuto otázku ohledně důležitosti náboženství v globalizované společnosti nalezneme mimo jiné u Petera Beyera. Náboženství s globalizací zdatně spolupracuje, protože jeho aktuální podoba je v určitém smyslu jejím výtvořem a hybatelem souběžně. Náboženství by se nemělo v globální kultuře ignorovat. Svět se zmenšil a současně zkomplikoval. V rámci celosvětové změny a chaosu jednotlivec postrádá jistotu popřípadě spokojenost a víra podává pomocnou ruku tam, kam mají jiné systémy daleko (Lužný 2010, 30). Náboženství nezaniklo, pouze se jeho role proměnila, když mu globalizace společnosti poskytla „živnou půdu“ pro šíření víry. Jedná se však o dvojí platnost. Náboženství může být globálnímu systému nakloněné a zároveň jít proti. Na jedné straně má sjednocující charakter, kdy je pluralita akceptována a implicitně přijata. Dílčí náboženské bloky se vzájemně tolerují, obohacují a směřují ke „světové kultuře“ (Beyer 1994, 3, 71, 73). Na druhé straně náboženství odmítá globalizační procesy, neboť představitelé fundamentalistických proudů se přiklánějí pouze ke své vlastní univerzální (náboženské) jedinečnosti. Lechner považuje fundamentalismus za formu antimodernismu snažící se obnovit koncept náboženské tradice. Takový přístup je typický intolerancí až agresí (Lechner 1993, 26; Váně 2010, 294-295).

Proces globalizace formuje homogenní kultury a to se zrcadlí v náboženství, které se s jistotou v nynější době globalizuje nevídaným způsobem. Stoupající interakce mezi dílčími národy a civilizacemi nesměřují automaticky k uniformitě, ale probouzí se přesvědčení o jejich vlastní identitě založené na uvědomění si civilizačních odlišností (Černý 2008, 344; Hanuš a Vybíral 2008, 14-15, 97).

3. STŘET CIVILIZACÍ

V tomto momentě naváží na význam náboženství v nynějším propojenějším světě z pohledu amerického politologa Huntingtona. V nezvratném osudu lidstva nazývaném globalizace chci zachytit povahu teorie o střetu civilizací. Proto ji v následujících řádcích důkladně vyložím.

Zajímavé otázky si položil Černý (2010b, 207), když se ptá po významné úloze kulturních a náboženských rozdílů právě v dnešní době. Přeci takovéto různosti tu byly odjakživa. Táže se po sílící roli kulturní a náboženské identity a proč nyní náboženství nabylo této zásadní odvahy. S hledáním odpovědí se obrátil na jednoho z velmi proslulých politologů posledních padesáti let, jimž je Samuel Phillips Huntington⁵. Nejvíce se proslavil svým rozsáhlým dílem „Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu“ a mimo to si zaslouží obdiv díky realistickému nahlížení na svět a přitažlivostí jeho publikací (buť v negativním či pozitivním slova smyslu) (Černý 2010a, 301; Mrázek 2014).

3.1. Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu

Roku 1993 zveřejnil časopis *Foreign Affairs* článek vlivného amerického myslitele Samuela Huntingtona, jež vyvolal mnoho různorodých reakcí. Studie s názvem „*Clash of Civilizations?*“ neobsahuje otazník náhodně. Autor chtěl načrtnout možný obraz aktuální situace v mezinárodní aréně po zhroucení komunistického bloku, zcela odlišný od toho, který nabídl politolog a filosof Francise Fukuyama⁶. Avšak jednalo

⁵ Dlouholetý profesor Harvardovy univerzity se narodil 18. dubna 1927 v New Yorku a zemřel o Vánocích roku 2008 na ostrově Martha's Vineyard, tedy v 81 letech. Vyrůstal v městském obvodu Bronx s otcem Richardem Thomasem Huntingtonem (vydavatel) a matkou Dorothy Sanborn Phillipsovou (spisovatelka). Huntington dosáhl na Yaleově univerzitě bakalářského titulu s vyznamenáním již v roce 1946. Poté nastoupil k armádě a následně zakončil studium na Chicagské univerzitě magisterským a na Harvardu vědeckým titulem Ph.D. (Kaplan 2001; Ireland 2009; Mrázek 2014, 12).

⁶ Dílo amerického politologa a filosofa japonského původu Francise Fukuyama popisuje opačným způsobem světové dění nežli práce Huntingtona. Mnohdy bývají pokládány za protiklady (Budil 2007, 8). Fukuyama v článku z roku 1989 vyjádřil náklonnost světa k liberální demokracii jako systému vlády. Článek předcházel samotné knize „Konec dějin a poslední člověk“, která vyšla roku 1992 (ČR 2002). Autor je toho názoru, že disponujeme pouze jedním jediným systémem řídícím světovou politiku – západní liberálně-demokratický systém. Považuje

se o alternativu nikoli o nevyhnutelnou predikci. Teze, kterou zde představil, byla při tehdejší optimistické nahlížení na budoucnost spíše odmítána. Nicméně Huntington se rozhodl svou myšlenku hlouběji rozvést a v roce 1996 na článek navázal knihou s obdobným pojmenováním⁷. To podnítilo hlubší rozbor jeho práce, diskuzi a také velké množství kritiky ze strany jeho oponentů, na niž se zaměřím v subkapitole 3.3. Někteří mu začátkem třetího tisíciletí v souladu s útoky 11. září 2001 posléze dali za pravdu (Huntington 2001, 5; Mrázek 2014, 81-82).

Religionista Tomáš Halík (2002, 175), který například obdržel mezinárodní ocenění za zásluhy o přenášení tolerance a duchovní svobody či procestoval všechny kontinenty ze studijních důvodů, považuje Huntingtonovu knihu za velice hodnotnou, protože poskytuje pohled odpoutaný od bipolárního modelu, pohled uznávající kulturní dědictví a svébytnost jiných společností.

3.2. Teorie o střetu civilizací

Hlavní myšlenka Huntingtonova díla je, „že *kultura a kulturní identity, které jsou v nejširším ohledu zároveň identitami civilizačními, utvářejí ve světě po studené válce vzorce soudržnosti, rozpadu a konfliktu*“ (Huntington 2001, 12). Nový svět vidí jinak než jako tři seskupení za doby před zhroucením studenoválečného dvoupólového rozdělení (západní státy - USA, komunistické státy - SSSR, země neangažované ve studené válce). Namísto rivality panující mezi velmocemi, by se objevil možný střet mezi až devíti civilizacemi⁸, které

liberální demokracii za poslední složku ideologického vývoje lidstva. Přestože se ne všechny země k němu přiblíží, samotný ideál liberální demokracie není možné již nikterak zdokonalit, proto konec dějin (Fukuyama 2002, 7, 11). Profesorovi mezinárodní politické ekonomie na Univerzitě Johna Hopkinse byl za toto dílo vytýkán přílišný optimismus (Barša 2001, 53).

⁷ V českém jazyce si mohl zájemce knihu projít pět let po jejím vydání ve Spojených státech a na žebříčku „Kniha roku“ se vyšplhala hned mezi prvních deset (Kropáček 2002, 86).

⁸ Huntington ve svém díle sice uvádí devět civilizací, nicméně u africké a buddhistické bývá symbolický otazník. Většina teoretiků zabývajících se civilizacemi nepovažuje africkou za samostatnou. Huntington však podotýká, že afričtí obyvatelé stále více vnímají vlastní identitu.

Huntington definoval⁹. Pokud by tedy mělo dojít k nějakému závažnému problému, bylo by to „*mezi národy náležícími k různým kulturním entitám*“ (Tamtéž, 14-15).

Huntington se přiklání raději k civilizačnímu paradigmatu, představenému v jeho knize, kde je nahlíženo na svět jako na celek utvořený ze sedmi až devíti civilizací. Paradigma jednotného harmonického světa i paradigma bipolárního rozdělení neshledává úspěšným. Civilizační přístup považuje za nejvhodnější střed mezi těmito schémata snažícími se přehnaně o úspornost a mezi paradigmatem založeném na 184 státech či úplném chaosu. Koneckonců je Huntingtonovi jasné, že po nějaké době nebude aktuální ani tento lehce pochopitelný rámec umožňující vysvětlení toho, co se ve světě odehrává. Avšak v devadesátých letech jej vnímal jako klíčový, nabízející lepší porozumění trendům než ostatní paradigmatata. Poskytuje v podstatě jednoduchý ne však zjednodušený obraz pro pochopení dění ve světě. Ten je rozdělen na určující civilizaci Západu a mnoho nezápadních¹⁰. Národní státy dle civilizačního přístupu hrají hlavní roli, nicméně „*jejich zájmy, spojení a konflikty čím dál více určují kulturní a civilizační faktory*“ (Tamtéž 20-26).

Jakmile skončila studená válka, došlo ke změně. Otázku „na čí straně budeme?, zdali se angažovat či nikoli?“ nahradila otázka „kdo jsme?“. Kulturní identita státu, z níž se nelze vymanit, stanovuje jeho pozici v globální politice a tak se nemůže vyhnout odpovědi a zůstat neangažovaný jako za doby studené války. Jestli země uzavře spojení s druhou nebo se k ní otočí zády, záleží tedy na kulturních faktorech dané země. Po pádu komunismu začaly všechny státy

V případě buddhismu se jedná o „světové“ náboženství, avšak nespojované s žádnou důležitou civilizací (Huntington 2001, 40-41).

⁹ Pro představu rozvržení světa ve studené válce poslouží mapa 8.1 a po jejím konci mapa 8.2. Viz příloha.

¹⁰ Západní civilizace hraje v Huntingtonově tezi hlavní a specifickou roli. Její označení jako jediné odpovídá pojmenování světové strany. Ostatní jsou odvozené od názvu geografické oblasti, národa nebo náboženství (Huntington 2001, 39). Součástí západní civilizace je Evropa, Severní Amerika, Austrálie a Nový Zéland.

sestavovat koalice založené na podobné kultuře a náležící do té samé civilizace. Případný konflikt tak směřuje na hranice mezi civilizacemi, jež jsou nejrozsáhlejšími kulturními entitami¹¹ (Tamtéž 139-144).

Převládajícím znakem každé kultury respektive civilizace je náboženství. Skupiny lidí ve svém životě přikládají velkou váhu zejména sdíleným hodnotám, normám, víře, institucím a sociálním strukturám. Huntington zaznamenal, že kultura se fakticky vyskytuje v definicích pojmu civilizace u různých autorů (například Wallerstein, Braudel, Spengler anebo Durkheim a Mauss). Pro správné pochopení pojmu civilizace v jeho podání je potřeba rozlišit mezi civilizací v jednotném čísle a civilizacemi v množném čísle. V probírané teorii jsou primární civilizace v plurálu, nicméně civilizace v singuláru nabývá na významu, jakmile připustíme myšlenku univerzální světové civilizace. Civilizace v singuláru představuje ideál oproti necivilizované barbarské společnosti, jak jako první popsali francouzští filozofové osmnáctého století. Po čase však začala hrát významnou úlohu civilizace v plurálu (Tamtéž 32-34,40).

Americký politolog pokračuje v popisu civilizací dále. Jsou charakteristické určitou integrací a jedná se o komplexní celky, jejichž jednotlivé části lze pochopit pouze s ohledem na civilizaci jako celek. Shledává je jako vyvíjející a přizpůsobující se nejvyšší kulturní lidská uskupení. Nepovažuje je za politické, nýbrž za kulturní entity. V civilizaci se tak vyskytuje jeden či více politických útvarů. Nakonec se Huntington dobral k devíti hlavním současným civilizacím: čínská, japonská, hinduistická, islámská, západní, latinsko-americká, africká, buddhistická a pravoslavná¹² (Tamtéž 34-40).

V současné době jsou vztahy mezi všemi civilizacemi příznačně intenzivním a mnohostranným vzájemným působením. Jednosměrný

¹¹ Více k pojmům civilizace a kultura v následující subkapitole.

¹² Například Toynbee (1995, 132) došel v rámci dějin lidstva k závěru o jednadvaceti civilizacích (arabská, čínská, egyptská, indická, íránská, mexická, syrská, západní aj.), z nichž si Huntington vybral ty, které přetrvávají do dnes.

západní vliv upadá. Tím pádem upadají také ideologie (liberalismus, korporatismus, sociální demokracie aj.) a nastupuje náboženství. Huntington, patřící k nejvlivnějším americkým intelektuálům druhé poloviny minulého století, tak v tomto momentě přechází od konfliktů politických ideologií v nitru jedné civilizace ke střetu kultur a náboženství mezi dílčími civilizacemi (Tamtéž 47-48).

Některé mezicivilizační vztahy směřují ke konfliktním situacím více nežli druhé. To se na globální úrovni projevuje zejména u muslimských a asijských světů proti Západu, který disponoval ze všech civilizací největším vlivem na všechny ostatní. Se stoupající mocí islámu v podobě demografického růstu a Asie v podobě ekonomického přestává být západní kultura atraktivní a na tu vlastní je čím dál tím více upozorňováno, čímž je hegemonie Západu zpochybňována. Totiž „*to, co Západ vnímá jako universalismus, chápe zbytek světa jako imperialismus*“ (Huntington 2001, 213-214, 287; Fic 1999, 73). Důležitým zdrojem nesrovnalostí jsou odlišné hodnoty. V případě Asie prostřednictvím častějšího kontaktování ohledně obchodu, různých informací apod. se Spojenými státy se zdůraznily kulturní rozdílnosti, což vedlo ke sporu. Asijské hodnoty uznávané většinou asijských společností (autorita, hierarchie, solidarita, pokojnost, výsadní postavení státu vůči společnosti a společnosti vůči jedinci) se liší od amerického přesvědčení (o svobodě, rovnosti, demokracii, dodržování lidských práv, individualismu nebo podpoře soutěživosti). „*Konec studené války a intenzivnější interakce mezi Asií a Amerikou doprovázená relativním úpadkem americké moci tak vynesly na povrch střet kultur probíhající mezi Spojenými státy a (...) asijskými zeměmi*“ (Huntington 2001, 255, 268-269, 273). Kultura západní a kultura muslimů se také vyznačují určitou odlišností. Historicky spolu křesťanství a islám spíše soupeřili. Jak politický vědec popisuje, rovněž v předešlém století konfliktní situace narůstaly. Stálo za tím islámské obrození, mnoho mladých migrantů bez práce mířících na Západ a jejich averze k západní politické, ekonomické

a kulturní nadvládě (univerzalizmu/ imperialismu¹³), kdy se Západ pokouší vměšovat do záležitostí muslimů. Stoupající interakce a prolínání těchto rozličných kultur budí v jejich příslušnicích tendence uvědomovat si svoji identitu a vymezovat ji vůči jiné. Muslimové shledávají euroatlantickou kulturu jako upadající, nemravnou, uvažující jen o materiálním prospěchu a nesouhlasí s její univerzalitou prosakující do celého světa (Tamtéž 248, 251, 254, 259). Obecně přidělil Huntington hranicím islámu přívlastek „krvavé“, neboť se ve větší míře obracejí k násilí a nezvládají se sousedy udržovat mír. Zároveň nemá islámská civilizace (vedle Latinské Ameriky a Afriky) svůj ústřední stát, který vůdčího postavení v dané kultuře dosáhne na základě své rozlohy, populace, vojenského potenciálu, ekonomických zdrojů, uznání ostatními státy a sdíleného jazyka nebo náboženství. Jestliže není k dispozici země pro roli ústředního státu, napomáhá to vnitřním konfliktům v islámském světě a ohrožuje to i nemuslimské společnosti (Tamtéž 152-153, 207, 311, 313).

Ohniska případných problémů světové politiky se vyskytují na civilizačních okrajích, kterým Huntington říká „civilizační zlomy“. Zčásti by se objevil konflikt mezi sousedními státy z rozdílných civilizací, zčásti mezi těmi, kteří by pocházeli z jiné civilizace, avšak působili ve stejném státě. Dle autora představuje západní univerzalizmus celosvětové nebezpečí. Díky němu by mohlo dojít ke globální intercivilizační válce a Západ by mohl podlehnout. Univerzitní profesor a politolog tak ve své rozsáhlé teoretické práci doporučuje Spojeným státům a evropským zemím (ale i ostatním civilizacím) zmírnit své snažení zasahovat do záležitostí jiných civilizací a chránit vlastní kulturu¹⁴. Klíčové je

¹³ Spojení „univerzální civilizace“ bývá vázáno k euroatlantické civilizaci z důvodu její kulturní dominance a volání po přijetí západní praxe nezápadními zeměmi. Jenomže, „*to, co Západ považuje za univerzální, pokládají ostatní za západní, co Západ oslavuje jako příznivou globální integraci, Nezápad odmítá jako zločinný západní imperialismus. Nakolik Západ vnímá svět jako jednotný, natolik jej ostatní vnímají jako hrozbu.*“ (Huntington 2001, 63-64).

¹⁴ Huntington nazývá vyvarování se intervenci ústředního státu jedné civilizace do konfliktů ostatních „zásadou zdrženlivosti“, která dle něj spolu se „zásadou společného zprostředkování“

porozumění a kooperace, které jdou ruku v ruce s mezinárodním řádem opřeným o civilizační paradigma, jež Huntington považuje za záruku míru a odvrácení globální války (Tamtéž 246, 379-380, 393).

3.2.1. Civilizace a kultura

Než se dostanu ke světlým a stinným stránkám teorie, chtěla bych objasnit pár (pro tezi Huntingtona) důležitých pojmů z důvodu jejich patřičného uchopení vzhledem k mé práci. Není žádná přesná a obecně platná definice pojmu civilizace a kultura. Záleží na úhlu pohledu daného intelektuála, tradici a vědní disciplíně, z níž chce termíny sledovat. Obzvláště v současné době je vymezení mlhavé. Já se je přesto pokusím v souladu s celým tímto textem blíže specifikovat.

Někdy se oba pojmy zcela překrývají (civilizace je součástí kultury). Jindy od sebe bývají oddělovány. V prvním případě je civilizace jakožto souhrn sociálních charakteristik v kontrastu s primitivitou a barbarstvím (Wallerstein 1999, 172). Je označována za vyšší fázi kulturního vývoje, které předcházela primitivní stupeň.¹⁵ Z jiného hlediska je civilizace v podstatě ztotožňována s (národním) státem, neboť je popsána jako komplexní autonomní seskupení, které má na vlastním území komunity rozdělené podle tříd a disponuje vládou vybírající daně a dohlížející na dodržování zákonů (Jandourek 2007, 47). To však není můj případ. Kromě toho shledávám pozoruhodným nahlízet na civilizaci v rámci německého myšlení. Historicky se v německém prostředí zakořenilo určité rigorózní rozlišení kultury a civilizace. Kultura zastávala německou pozici charakteristickou v první řadě duchovními zájmy (náboženství, mýty, umění). Zatímco civilizace vnímána jako materiální protiklad (týkající se vědy a techniky) byla přes jedno století spojována s Francií skrze povrchnost, strojenost a módnost (Šubrt 1994, 192). Tím by mohl

v podobě kolektivního řešení problémových situací povede k mírovému soužití v nynějším světě (2001, 387).

¹⁵ Jinými slovy, civilizované respektive současné společnosti oproti jednoduchým respektive minulým společnostem na nižší kulturní úrovni.

být vysvětlen překlad mé klíčové publikace z anglického „The Clash of Civilizations“ do německého „Kampf der Kulturen“. V této knize profesor Huntington (2001, 34) vymezil pojem civilizace na úrovni kulturně-civilizačních okruhů jako „nejširší kulturní entitu“. Žádné obecnější seskupení lidí není. Jedná se tedy o první variantu vysvětlení daného pojmu, která dává civilizaci do souvislosti s kulturou. I přesto, že se Huntington touto tematikou nezabývá podrobně, je pro něj důležitá, protože jedině tak lze porozumět novému druhu konfliktů, které by mohly nastat. Vnímejme proto pojem civilizace v této chvíli v jeho pluralitní verzi. Jde o rozsáhlejší celky, typické svými hranicemi a životním stylem, které především určuje náboženství. Huntington soudí, „že do značné míry jsou hlavní světové civilizace totožné s největšími světovými náboženstvími“ (Tamtéž, 33-34). Poradil si s poněkud těžkým úkolem rozlišit civilizaci v množném a jednotném čísle. Kulturu však již neodděloval. Naopak. (Árnason a Šubrt 2010, 9, 11, 13).

Kultura obsahuje způsob života, vzorce chování, nahlížení na svět, hodnoty a postoje jedinců utvářejících časově a prostorově vymezený celek (Jandourek 2007, 136). Tento mnohoznačný pojem představuje určité přizpůsobení se okolnímu prostředí, člověk jej přijímá během socializace a může se v reakci na nějakou změnu proměňovat. Čím odlišnější volba řešení životních situací se naskytne, tím patrnější je rozdíl mezi jednotlivými kulturami, jež nepřínáleží každá jen k jedné zemi. „Kulturní rozdíl zjišťujeme zpravidla jako důsledek nedorozumění v interakci“ (Moree 2015, 46-50). Čím intenzivněji se kulturně rozličná jednání potkávají, tím je pravděpodobnější neshoda. Neslučitelné rozdíly tu jsou a budou – měli bychom se naučit je vnímat a nalézt kompromis.

Pro větší popis klíčových pojmů není v tomto textu prostor. Má práce si neklade za cíl podat vyčerpávající seznam možných pohledů na pojem civilizace a kultura. Směřovala jsem pouze k jejich základnímu

vysvětlení z důvodu pochopení teorie o střetu civilizací, neboť se v současnosti o obou pojmech nejen díky Huntingtonovi více hovoří.

3.3. Pro a proti

K zachycení stávající pozice teorie o střetu civilizací v současné globální společnosti poslouží stručný souhrn vyjádření ostatních teoretiků. Jisté nedostatky je potřeba si při studiu civilizačního paradigmatu uvědomit.

Autor bestselleru „Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu“, který lze řadit mezi nevlivnější díla poslední dekády předchozího století, byl za určité pasáže velmi kritizován. Pro část s diskuzí nad publikací je důležitá sepsaná polemika deseti českých odborníků ve sborníku „Střet civilizací ? – Dominance Západu, nebo dialog světových kultur“. V první řadě nastal problém již ve vymezení civilizací. *„Kritici konstatují, že používání pojmu civilizace nám nijak neusnadňuje porozumění soudobému světu“* (Holubec 2007, 498). Každý si tento pojem může vyložit po svém a tak danou problematiku pochopit svým (nestejným) způsobem. V práci Huntingtona jsem jasné definování postrádala, proto vznikla předchozí podkapitola. Autor přeskakuje v obecném vysvětlení z jedné vědní disciplíny do druhé. Podle arabisty a islamisty Miloše Mendela by měl lépe a více upřesnit, proč zcela ztotožňuje pojem civilizace s kulturou. Kupříkladu *„v kulturní antropologii nebo historiografii se hovoří jen o kultuře (nikoli zároveň o civilizaci) a má se zpravidla na mysli nejširší souhrn vnějších materiálních a duchovních projevů určité společnosti“* (Mendel 2002, 30). Ve zmíněném sborníku odkazuje také sociolog a filosof Oskar Krejčí k nejasným pojmům. Poukazuje na formulaci Huntingtona ohledně civilizace jako nejvyšší kulturní entity. Avšak ještě obecnější seskupení lidí je lidstvo samo ve vztahu k přírodě. Nejvyšší entitou je tedy „lidská civilizace“ v singuláru¹⁶,

¹⁶ Základní hodnoty jsou v civilizaci jednotného čísla společné. Její příslušníci pak mohou směřovat ke stejnému cíli, který vzal Huntington v potaz jen okrajově (Kropáček 1999, 272).

nikoli plurálu. Ovšem to se kříží s odklonem Huntingtona od lidské civilizace obecně jako univerzální civilizace (Krejčí 2002, 57-58). Huntington velice krátce naznačil, že si uvědomuje odlišení lidí od ostatních živočišných druhů (2001, 35), nicméně dále tuto rovinu nerozvíjel. Člověk se od zvířete liší v kulturních aspektech obecně, v socializaci a rozumu, zatímco civilizace v množném čísle jsou vzájemně odlišné jazykem, kulturou, jednáním, a hlavně náboženstvími. Dále co se civilizací týče, si mohl Huntington lépe promyslet jejich počet, neboť tato nejasnost brání v úplném pochopení. Jednou hovoří o sedmi, někdy o osmi a pak uvede dokonce devět civilizací. V oblasti vymezení civilizací mu patrně nejvíce bylo vytýkáno, že odděluje Latinskou Ameriku od západní civilizace, zatímco islám tvoří na základě jeho rozlišení jednodílnou civilizaci. Vyjma Západu by měl dbát na diferenciaci a fragmentaci ve všech ostatních civilizacích. Skupiny obyvatel islámské civilizace se také v mnohém různí (ať už etnicky, sociálně či kulturně). „*Jestliže je schopen vidět rozdíl mezi Německem, Černou Horou a Bolívií, měl by být schopen vidět i zásadní rozdíly mezi Tureckem, Kuvajtem, Malí a Indonésií*“ (Fic 1999, 78; Kropáček 1999, 271; Mendel 2002, 40). Souhrnně je dle Mendela (2002, 29, 37) problémové pojmosloví, celkové rozdělení zemí do jednotlivých civilizací dle kritérií někdy nedávajících smysl a také metodika přístupu.

Zajímavý aspekt, za který však nechci obviňovat (pouze) Huntingtona, je fenomén sebenaplňujícího se proroctví. Huntington popsal svět podle svých představ. Poukázal na pesimističtější budoucí vývoj a chtěl před tím varovat. Západ poměrně rychle nahradil nepřítel z doby studené války (Rusko) muslimy. Nejen díky médiím se tato myšlenka rozšířila a tak pokud předpokládáme konflikt, sami ho tím přivoláváme a dopouštíme (Kropáček 1996, 244-245; Holubec 2007, 498).

Stanislav Holubec negativně hodnotí také to, že Huntington přehlíží fakt, kdy je celý svět silně promíšený. Již se nejedná o vzájemně oddělené civilizace, které by měly být dle Huntingtona na svých hranicích opatrné. Holubec míní, že stěžejní konflikty (stoupající fundamentalismus) jsou způsobené migrací a integrací, nikoli jinou demografickou strukturou arabského obyvatelstva. Rovněž namítá, že Huntington opomíjí neshodu uvnitř dílčích civilizací. K horším konfliktům dochází uvnitř civilizací nežli mezi nimi (Holubec 2007, 495, 497; Kampf der Kulturen 2013).

Micklethwait a Wooldridge poukazují, že vedle podceňování náboženství není dobré ani sklouznout k přeceňování jeho vlivu. Huntington dobře zaznamenal odchylky mezi západní a islámskou civilizací, jenomže jeho myšlenky byly využity k přehnaným interpretacím. (2014, 368-369).

Celkově jde poměrně snadno najít nedostatky v Huntingtonově paradigmatu. Ale není na místě jej na základě toho odsoudit hned celé. Z jeho perspektivy si můžeme přestavit svět rozdělený na sedm až devět civilizací a pozorovat jak jsou některé propojenější nežli druhé. Je potom důležitá snaha o spolupráci mezi kulturně blízkými seskupeními a vyhýbání se intervenci do věcí jiných civilizací (Nešpor, Lužný 2007, 160-161).

Tomáš Halík (2002, 172) podnikl mnoho cest kolem světa. Měl tak možnost promlouvat s lidmi různých kultur zastupujícími nejčetnější světová náboženství. Na základě toho se profesor Univerzity Karlovy přiklání k teoriím Huntingtona do určité míry pozitivně. Autor teze střetu civilizací se velmi inspirativně pokusil nahradit dosavadní paradigmata a navrhnout alternativu budoucího vývoje. Oba věří, že k osudnému konfliktu mezi civilizacemi nedojde. Abychom pochopili napětí v současném globalizovaném světě, je žádoucí nepřehlížet skutečnou rozmanitost světa vycházející z odlišných kultur a náboženství.

4. POROVNÁNÍ TEORIÍ

V předešlých kapitolách jsem při popisu teorie globalizace vycházela v první řadě z uvažování Ulricha Becka, její spojitost s náboženstvím jsem vylíčila pomocí Petera Beyera, jenž pozici náboženství uchopuje z globální perspektivy, a teorii o střetu civilizací jsem popsala dle Huntingtona, kterého snad ani nelze od civilizačního střetu oddělit. Chtěla jsem tak sestavit patřičný podklad pro vykreslení vztahu mezi teoriemi, abych mohla v následujících řádcích provést jejich komparaci.

Globalizace jakožto komplex dynamických procesů, které charakterizují dnešní svět, představuje společenskou změnu respektive souhrn společenských změn, jež se dotýkají každodenností jedince i společnosti. Civilizace, kultury, lidé a společnosti z každého koutu světa (dříve od sebe více či méně vzájemně izolované) jsou nyní v častém a téměř nevyhnutelném kontaktu. A to díky tomu, že ekonomické, komunikační, sociální, kulturní a politické propojení celé zeměkoule je čím dál tím silnější a složitější (Beyer 1994, 2). Dochází tak k chaosu, což Bauman připodobňuje pocitu, „že se nám věci vymykají z rukou“ (1999, 75). Globalizace se tudíž jeví jako samovolný kontradiktorický proces, při němž na nás padají rozhodnutí a působí události konající se geograficky jinde (Fištejn 2016, 9). Uvnitř jednotlivých dimenzí může každý odpovídat každému. Tím směřujeme k představě „světa jako jednoho místa“ (Robertson 1992, 112, Urban 2008, 317-318, 320). Beck však poukazuje na to, že se nejedná o kulturně homogennější svět, ale o glocalizaci (2007, 45).

Pokud bych měla globalizační tezi spojovat pouze s univerzalismem¹⁷, partikularistická vize střetu civilizací by vůbec nekorespondovala s výše popsaným celoplanetárním propojením.

¹⁷ „Jak ostatní společnosti přejímají podobné vzory vzdělání, práce, bohatství a třídní struktury, stává se moderní západní kultura univerzální světovou kulturou“ (Giddens 2004, 184).

Naopak, shledala bych je jako zcela antitetické. Na straně globalizace by stála idea vítězství liberální demokracie, kterou nastínil Fukuyama, a svět z pohledu civilizačního paradigmatu by byl jejím protikladem. Jenomže tím, že si někteří spojují globalizaci s pokračováním dominantního postavení západní civilizace nad zbytkem světa, kterému se přičí, vyvolávají odpor vůči této kultuře a chtějí si udržet své vlastní hodnoty.

Kupříkladu islám o některých západních hodnotách míní, že jsou nefunkční, neboť se následně projevují v podobě zvrhlé morálky s rozvody, potraty a svatbami homosexuálů (Fliedr 2002, 163). Rostoucí vzájemná závislost, prolínání a postupující sílící interakce mezi muslimy a západními obyvateli vzbouzí u obou nový význam, jež přikládají vlastní identitě a sebeuvědomění (Huntington 2001, 251). Harvardský profesor Samuel Huntington v tomto smyslu zaznamenal tři možné reakce vůdců nezápadních civilizací na pozápadnění a modernizaci společnosti, kterou vyvolala západní expanze. Buď zavrhnou obojí, osvědčí se obojí anebo přijmou modernizaci a zároveň odmítnou pozápadnění. Autor pro představu předložil graf (viz příloha 8.3). Bod A znázorňuje první možnost. Jako příklad odmítnutí pozápadnění a modernizace volil Huntington v poslední čtvrtině 20. století extrémní fundamentalisty (dle Daniela Pipesa). Muslimové nemají na vybranou. Islám dospěje k modernizaci jen skrze pozápadnění. Měli by prožít proces sekularizace, jinak budou čelit konfliktům neustále (Fliedr 2002, 164). Je potřeba akceptovat formu, ale i obsah jak je popisuje Georg Simmel. „*Jenom pokud muslimové doslovně přijmou západní model, budou moci své společnosti modernizovat a rozvíjet*“ (Pipes 1983 cit. podle Huntington 2001, 72-73). Myšlenka úspěšné modernizace jen za předpokladu, že jí předchází pozápadnění vede z počátečního bodu A do bodu B. Huntington zmiňuje případ Turecka, kdy Mustafa Kemal Atatürk směřoval k úplnému začlenění do euroatlantické civilizace. Příмка ohraničená body AC zobrazuje modernizaci zcela bez pozápadnění. Dle Huntingtona dospěla Čína anebo Japonsko k modernizaci nehledě na hodnoty, zvyky

a instituce západní kultury. Avšak některé země se pouze pozápádnily a nedošlo k technické modernizaci (Egypt aj.). Souhrnně nakonec nejlépe charakterizuje reálnou situaci křivka AE. Nezápadní civilizace přijmuly to nejzákladnější z kultury Západu a postupně mířily k modernizaci. V určité chvíli začala modernizace rychleji stoupat vedle naopak upadajícího pozápádnění až k oživení původní kultury. Huntington pak dochází k závěru, že pozápádnění není k modernizaci za každou cenu potřeba. Když dále rozváděl křivku AE, přiblížil se ke konceptu náboženství. Za pomoci dalšího diagramu (viz příloha 8.4) vysvětluje, že na počátku je modernizace povzbuzována pozápádněním a pak se vyvíjí spolu s uvědomováním si domácí kultury a odklonem od té západní. Modernizace vede k vyšší ekonomické, vojenské a politické moci a zároveň budí v jednotlivcích dojem, že se ztrácejí a jsou bezmocní. Uspokojit v těchto „hluchých místech“ pak dokáže náboženství (Huntington 2001, 71-76, 79).

Zásluhou hledání souvislostí a charakteristických znaků jednotlivých teorií jsem se dobrala k postoji, skrze který je možné mapovat obě teorie, neboť je jim oběma svým způsobem blízký. Jde o koncept náboženství. Jestliže tedy hledám cestu ke srovnání obou teorií, vede právě přes náboženské tradice.

V současné době je na místě zohledňovat náboženský pohled ve všech sférách společnosti. Náboženství by se mělo v kontextu dané problematiky alespoň brát v potaz. Můj případ není výjimkou. Pro tuto práci klíčový americký politolog Huntington přisuzuje náboženství v dnešním světě dokonce prvotní význam. Svět rozdělil na několik rozsáhlých civilizačních okruhů, které jsou charakteristické svou rozdílnou kulturou a náboženskými kořeny. Mezi civilizační celky, které Huntington definoval na základě náboženství, patří: čínská (konfucianismus), japonská, islámská, západní, pravoslavná, hinduistická, latinskoamerická, buddhistická a africká civilizace. V tomto momentě nemůžeme

opomenout rozdíly mezi světovými náboženstvími. Z hlediska globální společnosti se žádné nejeví jako „celosvětově jednotné“ (Luhmann 2015, 291). Souběžně s tím intenzivnější poznávání, prolínání původně cizích světů a rostoucí interdependence způsobují větší a častější střetávání světových náboženství (Beck 2014, 200). Ztotožňuji se tak s tvrzením, že „globalizace, která by stírala rozdíly mezi jednotlivými civilizacemi či kulturními společenstvími, je iluze“ (Budil 2007, 33).

Já zastávám stanovisko, kdy globalizace sice znamená propojení našeho světa, vymizení hranic, vzájemná závislost celé planety a časoprostorová komprese, ale zároveň neutváří jednolitý svět. Naopak, zvýrazňuje rozdíly, které tu jsou a budou. Je otázka, jak se k tomu jako lidstvo postavíme.

Globalizace je nevyhnutelný proces. Jak jsem nastínila ve druhé kapitole, má svá pozitiva, ale ve větší míře i negativa. Náboženství je jejím významným spoluhráčem. To pak nahrává civilizačnímu paradigmatu, které je založené na odlišnostech náboženství a kultury. Právě díky globalizaci náboženství „oživlo“ a tím se střet civilizací stává pravděpodobnější. Avšak na rozdíl od globalizace, nemusí být nutně nezvratný.

Vztah mezi teorií globalizace a teorií o střetu civilizací je kauzální. Jinými slovy, pokud globalizace, pak střet civilizací. Střet mezi náboženstvími je následkem aktuálního propojování světa, ovšem není jejím bezpodmínečným důsledkem. V této chvíli se otevírá prostor pro otázku, zdali by mohlo ke střetu civilizací dojít, aniž by kdy lidstvo procházelo celosvětovou společenskou kulturní změnou.

5. ZÁVĚR

V mé bakalářské práci jsem se zabývala procesem globalizace a teorií o střetu civilizací od amerického politologa Samuela Huntingtona.

Cílem bylo zaznamenat podstatné znaky obou teorií a na základě porovnání zachytit jejich vztah.

Proces globalizace se neustále vyvíjí, avšak v devadesátých letech dvacátého století „udeřil v plné síle“. Zároveň došlo ke změně, kdy bipolární paradigma založené na americko-sovětském soupeření v souvislosti s pádem komunistického bloku zcela ztratilo význam. Vyvrcholení studené války představuje zásadní hraniční událost. Bylo potřeba nalézt nový model jak vnímat současný stav světa a jeho budoucí vývoj. Několik teoretiků se pokusilo sestavit jiné schéma světového dění. Mezi ně řadíme například Francise Fukuyamu či pro tuto práci klíčového Samuela Huntingtona. Fukuyama přihlíží na situaci ve světové politice spíše optimisticky. Vítězství liberální demokracie respektive demokratického Západu v čele se Spojenými státy americkými shledává jako konečnou fázi dějin, jako stabilní uspokojivý stav, kterého mohlo lidstvo dosáhnout. K němu by měla postupně směřovat každá země naší planety, neboť se jedná o univerzálně platné hodnoty. Fukuyamova představa o osudu lidstva bývá označována za protiklad k Huntingtonově tezi, která taktéž podnítila polemiku mezi vědci i u veřejnosti. Huntington míní, že hlavní roli již nehraje ideologie, nýbrž kultura a náboženství. Svět rozdělil na několik civilizačních celků, jež jsou charakteristické svou rozdílnou kulturou a náboženstvími. Právě díky tomu nezápadní civilizace nepřijímají liberální hodnoty mocného Západu. Pokud by tedy mělo dojít k nějakému konfliktu, bylo by to mezi civilizacemi, mezi odlišnými kulturními identitami, které ctí jiné náboženské tradice, nikoli mezi ideologiemi. Současně Huntington poukazuje, že se ostatní civilizace dokázaly modernizovat bez toho, že by přijaly západní hodnoty (pozápadnění). Jejich moc tedy začala stoupat a ony si znovu uvědomovaly vlastní identitu.

S tím souvisí teorie globalizace. K uvědomování domácí kultury a obnovení vlastní identity dochází právě díky komplexnímu souboru

procesů, který lze ztotožnit s teorií vzájemné závislosti. Stejně tak jde o propojování světa, o jeho „zploštění“, překlenutí času a prostoru a o prolínání „světů“. Přes všechny tyto metafory a slovní spojení si můžeme globalizaci představit. Nicméně tento reálný nezvratný fenomén neznamena, že bychom „promícháním nestejnorodého“ nutně dosáhli jednotné celosvětové kultury. Naopak. Sloučení a využití globálních aspektů směrem k lokálním zájmům skrze vlastní kulturu nazýváme glocalizace.

Současný globalizovaný svět je propojenější, než býval, což je doprovázeno intenzivnějším kontaktováním. To platí také pro náboženství. Světová náboženství si spolu s procesem globalizace „nahrávají“. Také v teorii střetu civilizací zastupují ústřední roli. Náboženská zázemí civilizací se však liší a čím více se setkávají, tím spíše může nastat konfliktní situace. Právě globalizace spolu s technickou modernizací vymazala vzdálenosti a zvýšila celkové kontaktování. Tak napomohla většímu kontaktování jednotlivých civilizací, kultur, náboženství, společenství a lidí. Budu se opakovat – tím je střet o poznání pravděpodobnější. Za konflikty tedy stojí proces globalizace.

Avšak společnost nemusí spět výhradně k negativnímu scénáři. Huntington se myšlenkou světlé budoucnosti věnoval na konci své práce v podobě dodržení zásad, ale více se touto variantou nezabýval. Zatímco Hans Küng hovoří o mezináboženském dialogu podrobněji. V nejasné výzvě, kterou nám globalizace předkládá, spatřuji tedy řešení ve snaze „vést dialog“. Pokusit se vnímat okolní svět také z (kulturní) perspektivy druhých a jejich pohled respektovat, sdílet a uznávat rovným. Seznámit se vzájemně s vlastní identitou a sebevědomě ji udržovat. Neusilovat při komunikaci odlišných kultur o uniformitu, ale navzájem se uvědoměle obohacovat a učit jeden od druhého. Zkrátka žít na Zemi společně, nikoli pouze ve své blízkosti (Küng 1992, 92; Barša 2001, 69; Fliedr 2002, 169; Mezřický 2003, 28; Halík 2006, 243).

6. ZDROJE

6.1. Použitá literatura

BARŠA, Pavel. 2001. *Západ a islamismus: střet civilizací, nebo dialog kultur?*. Brno: CDK.

BAUMAN, Zygmunt. 1999. *Globalizace. Důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta.

BECK, Ulrich. 2007. *Co je to globalizace? Omyly a odpovědi*. Brno: CDK.

BECK, Ulrich, BECK-GERNSHEIM, Elisabeth. 2014. *Dálková láska. Životní formy v globálním věku*. Praha: SLON.

BELL, Daniel. 1987. „The world and the United States in 2013“. *Daedalus* 116 (3): 1-31.

BEYER, Peter. 1994. *Religion and globalization*. London: SAGE Publications.

BEYER, Peter. 2007. „Globalization and the Institutional Modeling of Religions.“ Pp. 167-186 in Petr BEYER, Lori BEAMAN (eds.). *Religion, globalization, and culture*. Leiden: Brill.

BRZEZINSKI, Zbigniew. 1993. *Bez kontroly. Chaos v předvečer 21. století*. Praha: Victoria Publishing.

BUDIL, Ivo T. 2007. *Zakladatelé Západu a poslední člověk. Esej o zrodu a zániku západní civilizace*. Ústí nad Labem: Dryada.

CASTELLS, Manuel. 2000. „Toward a Sociology of the Network Society“. *Contemporary Sociology* 29 (5): 693-699.

ČERNÝ, Karel. 2008. „Střet civilizací?“ Pp. 341-359 in Jiří ŠUBRT a kol. *Soudobá sociologie III (Diagnózy soudobých společností)*. Praha: Karolinum.

ČERNÝ, Karel. 2010a. „Dvě tváře S. P. Huntingtona. Od teorií modernizace k civilizacionistice“. *Sociologický časopis/ Czech Sociological Review* 46 (2): 301-311.

ČERNÝ, Karel. 2010b. „Globální náboženské obrození a konflikty na prahu 21. století. Střet mezi civilizacemi, nebo střet uvnitř civilizací?“ Pp. 197-230 in Jiří ŠUBRT, Jóhann P. ÁRNASON (eds.). *Kultury, civilizace, světový systém*. Praha: Karolinum.

EHL, Martin. 2001. *Globalizace pro a proti*. Praha: Academia.

FIC, Victor M. 1999. *Nové uspořádání světa. Globalizace, nebo střet civilizací? Proč nebyla vize roku 1928 úspěšná?* Brno: Vitium.

FIŠTEJN, Jefim. 2016. *Za humny je válka*. Praha: Daranus.

FLIEDR, Bob. 2002. „Když odnikud někam, tak jinudy.“ Pp. 161-170 in Ivo T. BUDIL a kol. *Střet civilizací? Žhavé sondy deseti autorů. Dominance Západu, nebo dialog světových kultur*. Praha: Evropský literární klub.

FRIEDMAN, Thomas L. 2007. *Svět je plochý. Stručné dějiny jedenadvacátého století*. Praha: Academia.

FUKUYAMA, Francis. 2002. *Konec dějin a poslední člověk*. Praha: Rybka Publishers.

GIDDENS, Anthony. 2000. *Unikající svět. Jak globalizace mění náš život*. Praha: SLON.

GIDDENS, Anthony. 2004. *Třetí cesta a její kritici*. Praha: Mladá fronta.

HALÍK, Tomáš. 2002. „Nový světový řád“ a náboženství.“ Pp. 171-182 in Ivo T. BUDIL a kol. *Střet civilizací? Žhavé sondy deseti autorů. Dominance Západu, nebo dialog světových kultur*. Praha: Evropský literární klub.

HALÍK, Tomáš. 2003. „Globalizace a náboženství.“ Pp. 133-147 in Václav MEZŘICKÝ (ed.). *Globalizace*. Praha: Portál.

- HANUŠ, Jiří, VYBÍRAL, Jan (eds.). 2008. *Náboženství v globální občanské společnosti*. Brno: CDK.
- HOLUBEC, Stanislav. 2007. „Samuel P. Huntington. Střet civilizací (Kritická reflexe díla).“ Pp. 491-499 in Jiří ŠUBRT (ed.). *Historická sociologie. Teorie dlouhodobých vývojových procesů*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- HOLZINGER, Markus. 2007. *Kontingenz in der Gegenwartsgesellschaft: Dimensionen eines Leitbegriffs moderner Sozialtheorie*. Bielefeld: transcript.
- HUNTINGTON, Samuel P. 2001. *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers.
- JANDOUREK, Jan. 2007. *Sociologický slovník*. Praha: Portál.
- JUERGENSMEYER, Mark. 2007. *Teror v mysli Boží. Globální vzestup náboženského násilí*. Brno: CDK.
- KELLER, Jan. 2002. „Deset témat pro českou sociologii.“ *Sociologický časopis/ Czech Sociological Review* 38 (1): 25-36.
- KREJČÍ, Oskar. 2002. „Hrozivé proroctví.“ Pp. 49-74 in Ivo T. BUDIL a kol. *Střet civilizací? Žhavé sondy deseti autorů. Dominance Západu, nebo dialog světových kultur*. Praha: Evropský literární klub.
- KROPÁČEK, Luboš. 1996. *Islámský fundamentalismus*. Praha: Vyšehrad.
- KROPÁČEK, Luboš. 1999. *Blízký východ na přelomu tisíciletí. Dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy*. Praha: Vyšehrad.
- KROPÁČEK, Luboš. 2002. „Model spíše varovný.“ Pp. 83-99 in Ivo T. BUDIL a kol. *Střet civilizací? Žhavé sondy deseti autorů. Dominance Západu, nebo dialog světových kultur*. Praha: Evropský literární klub.
- KÜNG, Hans. 1992. *Světový étos. Projekt*. Zlín: Archa.

- LEHMANNOVÁ, Zuzana a kol. 2003. *Aktuální otázky globalizace*. Praha: Oeconomica.
- LECHNER, Frank J. 1993. „Global Fundamentalism.“ Pp. 19-36 in William H. SWATOS, Jr. (ed.). *A Future for Religion? New Paradigma for Social Analysis*. London: Sage.
- LEWIS, Bernard. 1990. „The Roots of Muslim Rage. Why So Many Muslims Deeply Resent the West and Why Their Bitterness Will Not Be Easily Mollified“. *The Atlantic Monthly* 266 (3): 47-60.
- LUHMANN, Niklas. 2015. *Náboženství společnosti*. Praha: Karolinum.
- LUŽNÝ, Dušan. 2005. *Řád a moc. Vybrané texty ze sociologie náboženství*. Brno: Masarykova univerzita.
- LUŽNÝ, Dušan. 2010. „Globalizace a sociologie náboženství.“ Pp. 13-40 in Dušan LUŽNÝ, David VÁCLAVÍK a kol. *Individualizace náboženství a identita*. Praha: Malvern.
- MCLUHAN, H. Marshall. 2000. *Člověk, média a elektronická kultura. Výbor z díla*. Brno: Jota.
- MENDEL, Miloš. 2002. „Střet civilizací“ ve světle vědeckého výzkumu.“ Pp. 19-48 in Ivo T. BUDIL a kol. *Střet civilizací? Žhavé sondy deseti autorů. Dominance Západu, nebo dialog světových kultur*. Praha: Evropský literární klub.
- MEZŘICKÝ, Václav (ed.). 2003. *Globalizace*. Praha: Portál.
- MEZŘICKÝ, Václav (ed.). 2011. *Perspektivy globalizace*. Praha: Portál.
- MICKLETHWAIT, John a WOOLDRIDGE, Adrian. 2014. *Bůh se vrací. O tom, jak globální oživení víry mění svět*. Praha: Triton.
- MOREE, Dana. 2015. *Základy interkulturního soužití*. Praha: Portál.
- MRÁZEK, Jaroslav. 2014. *Svět očima Samuela P. Huntingtona. Pohled z historickosociologické perspektivy*. Praha: Karolinum.

- NÁLEVKA, Vladimír. 2002. „Úvodem.“ Pp. 9-18 in Ivo T. BUDIL a kol. *Střet civilizací? Žhavé sondy deseti autorů. Dominance Západu, nebo dialog světových kultur*. Praha: Evropský literární klub.
- NEŠPOR, Zdeněk a LUŽNÝ, Dušan. 2007. *Sociologie náboženství*. Praha: Portál.
- ROBERTSON, Roland. 1992. *Globalization. Social Theory and Global Culture*. London: SAGE Publication.
- ROLNÝ, Ivo a LACINA, Lubor. 2001. *Globalizace – etika – ekonomika*. Boskovice: Albert.
- ŠUBRT, Jiří. 1994. „Civilizační teorie Norberta Eliase“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 30 (2): 191-200.
- SUŠA, Oleg. 2003. „Soudobá globalizace a její sociální aspekty.“ Pp. 175-265 in Zuzana LEHMANNOVÁ a kol. *Aktuální otázky globalizace*. Praha: Oeconomica.
- SUŠA, Oleg. 2006. „Riziko, globalizace a občanská společnost.“ Pp. 55-68 in Hana LINCOVÁ, Hana SOKOLOVÁ (eds.). *Organizace, rozhodování, řád a změna*. Praha: Karolinum.
- SUŠA, Oleg. 2010. *Globalizace v sociálních souvislostech současnosti. Diagnóza a analýza*. Praha: Filosofia.
- ŠMEJKAL, Václav. 1994. *Nový světový nepořádek. Antologie textů o světové politice po skončení studené války*. Praha: Vysoká škola ekonomická.
- THERBORN, Göran. 2000. „Globalizations. Dimensions, Historical Waves, Regional Effects, Normative Governance.“ *International Sociology* 15 (2): 151-179.
- TOYNBEE, Arnold J. 1995. *Studium dějin*. Praha: Práh.

URBAN, Lukáš. 2008. „Globalizace.“ Pp. 316-340 in Jiří ŠUBRT a kol. *Soudobá sociologie III (Diagnózy soudobých společností)*. Praha: Karolinum.

VÁNĚ, Jan. 2010. „Která témata soudobá sociologie náboženství chápe jako (ne)aktuální?“ Pp. 277-307 in Jiří ŠUBRT a kol. *Soudobá sociologie IV (Aktuální a každodenní)*. Praha: Karolinum.

WALLERSTEIN, Immanuel Maurice. 1999. *The End of the World as We Know It. Social Science for the Twenty-first Century*. Minneapolis, Minn.: University of Minnesota Press.

6.2. Internetové zdroje

HAVEL, Václav. 1994. Projev prezidenta republiky Václava Havla při převzetí čestného doktorátu na Chulalongkornově univerzitě. www.vaclavhavel.cz [online]. 12.2. [cit. 8.1.2017]. Dostupné z: http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=223_projevy.html&typ=HTML

IRELAND, Corydon. 2009. Samuel Huntington, 81, political scientist, scholar: „One of the most influential political scientists for the last 50 years“. *Harvard Gazette* [online]. 5.2. [cit. 11.2.2017]. Dostupné z: <http://news.harvard.edu/gazette/story/2009/02/samuel-huntington-81-political-scientist-scholar/>

KAPLAN, Robert D. 2001. Looking the World in the Eye. *The Atlantic Monthly* 288: 5: 68–82. [online]. [cit. 11.2.2017]. Dostupné z: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2001/12/looking-the-world-in-the-eye/302354/>

"KAMPF DER KULTUREN" Wo Huntington irrte. 2013. *Süddeutsche Zeitung* [online]. 25.8. [cit. 23.4.2017]. Dostupné z: <http://www.sueddeutsche.de/politik/kampf-der-kulturen-wo-huntington-irrte-1.1753736>

7. RESUMÉ

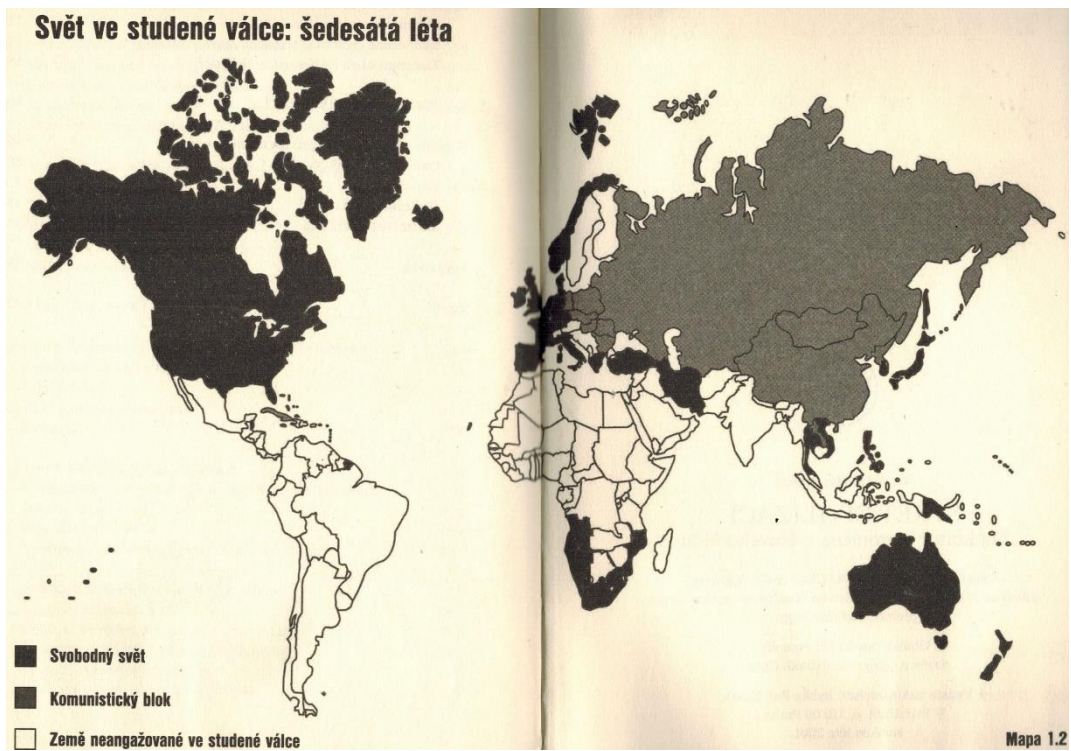
Diese Bachelorarbeit beschäftigt sich mit der Theorie der Globalisierung sowie der Theorie vom Kampf der Kulturen. Dabei richtet sich die Aufmerksamkeit auf den Prozess der Globalisierung. Besonders erfolgt eine Aus- und Bewertung der Zusammenhänge zwischen der Theorie vom Kampf der Kulturen des amerikanischen Politologen Samuel Huntington und der gegenwärtigen globalisierten Welt. Ziel meiner Arbeit ist, wesentliche Merkmale beider Theorien aufzunehmen und auf deren Basis einen Vergleich anzustellen und dabei auch ihre wechselseitigen Beziehungen festzustellen. Die methodologische Vorgehensweise der vorliegenden Bachelorarbeit beruht auf einem Vergleich.

Die Globalisierung berührt heutzutage vermutlich alle Sphären des menschlichen Lebens und stellt eine Änderung in der Gesellschaft dar. Es handelt sich um einen unaufhaltsamen, spontanen und unkontrollierten Prozess. Nach Ulrich Beck verliert der Nationalstaat seine Souveränität. Globalisierung bedeutet eine Durchdringung (Vermischung), „Weltabflachung“, raumzeitliche Kompression und Glokalisierung. Auf dieses Phänomen reagiert unter anderem die Religion. Sie spielt auch bei der These von Huntington eine zentrale Rolle. Nach dem Ende des Ost-West-Konfliktes teilte er die Welt in sieben bis neun verschiedene Kulturräumen auf. Sie sind vor allem anhand ihrer vorherrschenden Religion zu unterscheiden.

Je mehr die Welt miteinander verbunden ist und die Kulturen aneinanderstoßen (in Verkehr kommen), desto wahrscheinlicher wird ein Konflikt. Kampf der Kulturen ist daher eine Folge der Globalisierung. Als eine mögliche Lösung für eine friedliche und für alle erfolgreiche Zukunft wird empfohlen „in (interreligiösen) Dialog zu treten“.

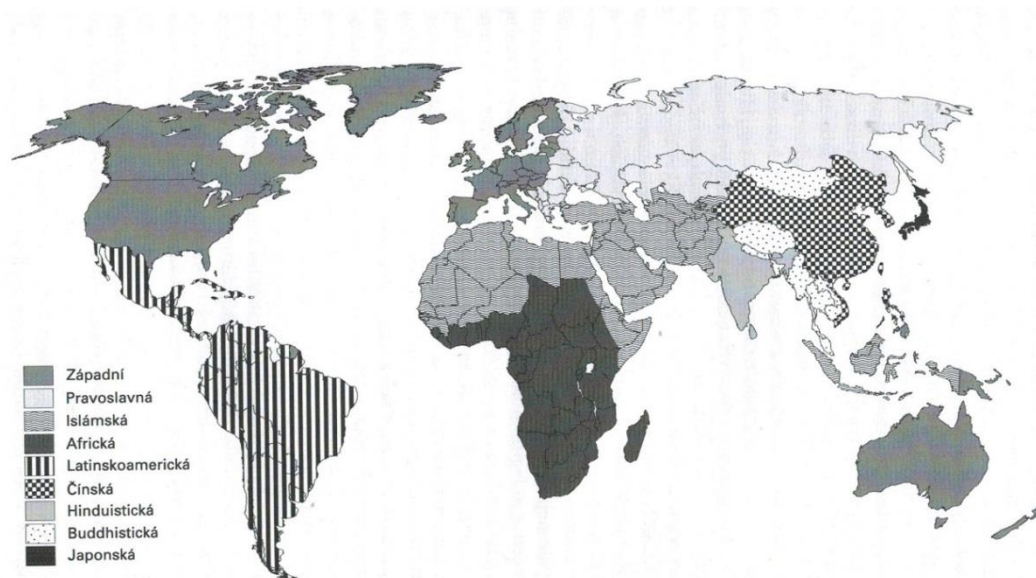
8. PŘÍLOHY

Mapa 8.1

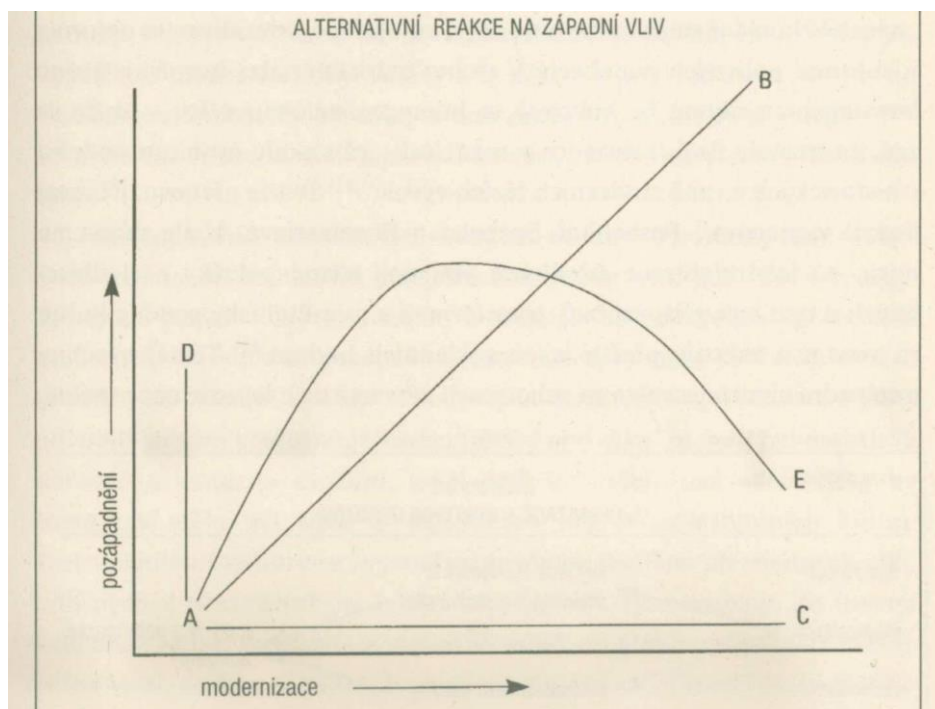
Zdroj: Huntington 2001

Mapa 8.2

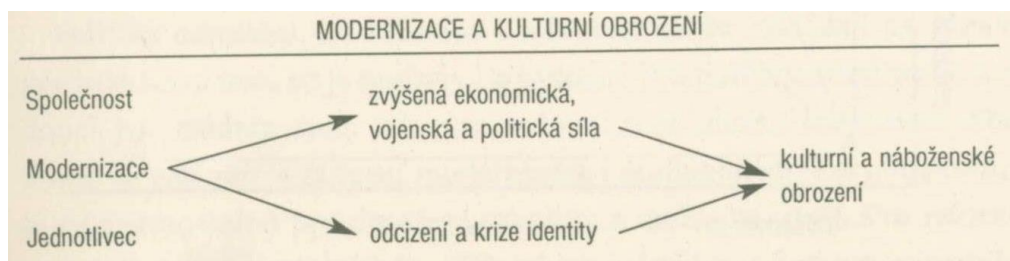
Zdroj: Mrázek 2014

Schéma 8.3

Zdroj: Huntington 2001

Schéma 8.4

Zdroj: Huntington 2001